

УДК 911.3

Гринюк Д.Ю.,
аспірант географічного факультету
Київський національний університет імені Тарас Шевченка

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Економічний потенціал будь-якого регіону впливає на його конкурентні позиції та забезпечує регіональний розвиток господарського комплексу. Саме тому важливим є вивчення сучасного стану даного потенціалу для кожного регіону, щоб зрозуміти, в яких умовах та під впливом яких чинників формується регіональна конкурентоспроможність економічного потенціалу. Позиціонування регіонів України за рівнем розвитку економічного потенціалу дозволяє зрозуміти особливості їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: економічний потенціал, конкурентоспроможність регіону, кластеризація регіонів, Київська область.

Экономический потенциал любого региона влияет на его конкурентные позиции и обеспечивает региональное развитие хозяйственного комплекса. Именно поэтому важным является изучение современного состояния данного потенциала для каждого региона, чтобы понять, в каких условиях и под влиянием каких факторов формируется региональная конкурентоспособность экономического потенциала. Позиционирование регионов Украины по уровню развития экономического потенциала позволяет понять особенности их конкурентоспособности.

Ключевые слова: экономический потенциал, конкурентоспособность региона, кластеризация регионов, Киевская область.

Grynuk D.Yu. ECONOMIC POTENTIAL AND ITS INFLUENCE ON THE COMPETITIVENESS OF THE KYIV REGION

The economic potential of region influences its competitive positions and the regional development of the economic complex. It is important to study the current state of this potential for each region in order to understand conditions and influence factors of the regional competitiveness of the economic potential is formed. The positioning of the regions of Ukraine in terms of the level of economic potential development makes it possible to reveal the features of their competitiveness.

Key words: economic potential, regional competitiveness, clustering of regions, Kyiv region.

Постановка проблеми. У статті здійснено аналіз диференціації регіонів України за конкурентоспроможністю економічного потенціалу, а також дослідження конкурентної позиції Київської області у розрізі регіонів. У сучасних дослідженнях економічного потенціалу науковці виділяють різні як структурні, так і індикаторні особливості, що безумовно зводиться до аналізу набору показників у певних тематичних структурах економічного потенціалу. На основі аналізу наявних досліджень створено модифіковану та доповнену матрицю показників-індикаторів за тематичними блоками конкурентоспроможності економічного потенціалу регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення складного комплексу питань конкурентоспроможності регіону в Україні все більше уваги привертає в економістів, урбані-

стів, соціологів, містобудівників та, звичайно, географів. Фахівці акцентують на аналізі та оцінці територіальних чинників та ресурсів розвитку регіону (Запотоцький С.П., Клиновий Д.В., М. Пістун, Чернюк Л.Г та ін.) [1-5], планувальних засад формування середовища конкурентоспроможного регіону (Мальчикова Д.С. та ін.) [6-7], «центр-периферійних» конкурентних територіальних систем (Пилипенко І.О.) [8], формування сприйняття регіону як вагової складової формування його конкурентоспроможності (Мезенцев К.В., Мельничук А.Л. та ін.) [9-11]. У статі акцентовано увагу на використанні географо-статичних методів аналізу розвитку території, які дозволяють здійснити обґрунтоване ранжування регіонів щодо їх конкурентоспроможності. Таке ранжування є підставою до формування регіональної політики, розробки документів стратегічного

планування, планування території, планів та програм розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі запропонованих показників розробки інтегрального індексу [5] конкурентоспроможності регіону, перевагою якого є багатоаспектна репрезентативність конкурентної позиції регіону, а недоліком – методологічні проблеми з агрегуванням показників-індикаторів до тематичних індексів та об'єднанням останніх у зведений показник (інтегральний індекс). Щоб хоч трохи позбутись недоліків, у ході дослідження було використано елементи методики, яка наведена у методиці розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [12], що допомогло при врахуванні ваги кожного пронормованого показника-індикатора при агрегуванні у тематичні індекси, які надалі вважаються рівнозначними по силі впливу на конкурентоспроможність економічного потенціалу регіонів України.

Серед індикаторів конкурентоспроможності економічного потенціалу (табл. 1) дестимулюючий вплив здійснюють лише чотири показники – 1) коефіцієнт дитячої (у віці до 1 року) смертності на 1000 живонароджених (x_{16}), 2) рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), % до економічно активного населення віком 15-70 років (x_{20}), 3) навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), осіб (x_{22}), 4) викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис. т (x_{29}), а всі інші показники є стимуляторами.

Після отримання результатів нормування 30 показників-індикаторів, що об'єднані у 7 тематичних блоків розвитку економічного потенціалу, у регіональному розрізі було здійснено обчислення 7 агрегованих тематичних індексів:

I_1 – індекс конкурентоспроможності базової інфраструктури;

I_2 – індекс конкурентоспроможності виробничо-фінансового потенціалу;

I_3 – індекс конкурентоспроможності інноваційного потенціалу;

I_4 – індекс конкурентоспроможності потенціалу соціодемографічного розвитку;

I_5 – індекс конкурентоспроможності трудового потенціалу;

I_6 – індекс конкурентоспроможності потенціалу міжнародної інтеграції;

I_7 – індекс конкурентоспроможності природно-екологічного потенціалу.

У зв'язку з тим, що показники-індикатори у різних аспектах (тематичних блоках) конкурентоспроможності економічного потенціалу мають різне значення вагомості, то для визначення позиції регіону серед усіх досліджуваних регіонів України за певним тематичним блоком необхідно спершу здійснити процедуру визначення вагових коефіцієнтів за факторними навантаженнями для пронормованих показників-індикаторів у кожному тематичному блоці.

Результати обчислень (табл. 1) дозволили виділити такі групи регіонів України за значенням інтегрального індексу конкурентоспроможності економічного потенціалу (ІЕР):

– регіони з дуже високим рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу ($ІЕР \geq 0,500$) – Дніпропетровська, Київська та Харківська області;

– регіони з високим рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу вище середнього ($0,400 \leq ІЕР < 0,500$) – Львівська, Полтавська, Одеська та Запорізька області;

– регіони з середнім рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу ($0,250 \leq ІЕР < 0,400$) – Миколаївська, Івано-Франківська та Сумська області;

– регіони з рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу нижче середнього ($0,200 \leq ІЕР < 0,250$) – Вінницька, Закарпатська, Житомирська, Волинська та Черкаська області;

– регіони з низьким та дуже низьким рівнями конкурентоспроможності економічного потенціалу ($ІЕР < 0,200$) – Хмельницька, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Рівненська, Чернігівська та Чернівецька області.

Проаналізувавши диференціацію регіонів за рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу, виявлено, що більшість областей України мають рівень розвитку наявного економічного потенціалу нижче середнього і далі по низхідній. Це підкреслює той факт, що серед регіонів України наявні суттєві диспропорції у конкурентоспроможності економічного потенціалу: регіонами-ядрами економічного потенціалу країни є Дніпропетровська, Київська

Таблиця 1

Результати розрахунку агрегованих тематичних індексів та інтегрального індексу конкурентоспроможності економічного потенціалу

Регіони	I_1	Ранг	I_2	Ранг	I_3	Ранг	I_4	Ранг	I_5	Ранг	I_6	Ранг	I_7	Ранг	ІЕР	Ранг	
Вінницька обл.	0,503	8	0,383	8	0,088	11	0,333	14	0,307	22	0,097	13	0,313	22	0,245	22	11
Волинська обл.	0,365	13	0,251	16	0,052	16	0,365	9	0,378	16	0,110	11	0,421	7	0,226	7	14
Дніпропетровська обл.	0,686	2	0,731	2	0,566	2	0,421	7	0,903	1	0,819	1	0,373	13	0,614	13	1
Житомирська обл.	0,314	15	0,231	18	0,103	9	0,337	12	0,486	9	0,081	15	0,364	15	0,232	15	13
Закарпатська обл.	0,638	4	0,109	21	0,082	14	0,211	19	0,438	12	0,200	10	0,486	3	0,244	3	12
Запорізька обл.	0,321	14	0,541	4	0,534	3	0,441	5	0,434	13	0,314	7	0,450	5	0,425	5	7
Івано-Франківська обл.	0,373	12	0,287	15	0,085	12	0,352	11	0,421	14	0,245	9	0,388	10	0,278	10	9
Київська обл.	0,508	7	0,708	3	0,191	7	0,680	1	0,860	2	0,472	3	0,604	1	0,528	1	2
Кіровоградська обл.	0,303	18	0,382	9	0,094	10	0,209	21	0,369	17	0,029	21	0,343	21	0,188	21	17
Львівська обл.	0,750	1	0,365	10	0,334	4	0,536	3	0,733	5	0,334	6	0,358	18	0,459	18	4
Миколаївська обл.	0,309	16	0,422	6	0,077	15	0,269	17	0,665	6	0,282	8	0,445	6	0,301	6	8
Одеська обл.	0,605	5	0,322	11	0,152	8	0,537	2	0,805	4	0,514	2	0,399	8	0,428	8	6
Полтавська обл.	0,578	6	0,749	1	0,310	5	0,414	8	0,470	10	0,338	5	0,386	11	0,444	11	5
Рівненська обл.	0,289	19	0,200	20	0,013	21	0,425	6	0,510	8	0,058	18	0,390	9	0,168	9	20
Сумська обл.	0,223	20	0,315	13	0,264	6	0,364	10	0,512	7	0,077	16	0,373	14	0,268	14	10
Тернопільська обл.	0,393	11	0,224	19	0,047	18	0,334	13	0,309	21	0,030	20	0,363	16	0,173	16	18
Харківська обл.	0,638	3	0,419	7	0,719	1	0,482	4	0,834	3	0,345	4	0,361	17	0,515	17	3
Херсонська обл.	0,138	21	0,238	17	0,049	17	0,223	18	0,337	18	0,067	17	0,466	4	0,168	4	19
Хмельницька обл.	0,407	10	0,316	12	0,040	19	0,332	15	0,337	19	0,043	19	0,503	2	0,199	2	16
Черкаська обл.	0,304	17	0,422	5	0,083	13	0,210	20	0,315	20	0,108	12	0,344	20	0,221	20	15
Чернівецька обл.	0,437	9	0,019	22	0,005	22	0,273	16	0,467	11	0,007	22	0,386	12	0,074	12	22
Чернігівська обл.	0,128	22	0,306	14	0,025	20	0,170	22	0,392	15	0,091	14	0,356	19	0,154	19	21

та Харківська області, що фокусують значну частку конкурентоспроможності економічного потенціалу країни, а регіонами глибокої периферії є Хмельницька, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Рівненська, Чернігівська та Чернівецька області, де спостерігається різка поляризація конкурентоспроможності економічного потенціалу відносно регіонів-ядр. Так, наприклад, Дніпропетровський регіон, що за інтегральним індексом конкурентоспроможності економічного потенціалу ($IEP=0,614$) у понад 8 разів (Київська область у понад 7 разів) переважає регіон-аутсайдер за даним показником (Чернівецька область, $IEP=0,074$). Насамперед, така нерівномірність регіонів за наявним економічним потенціалом обумовлена відміннями у рівнях розвитку регіональних економічних систем та наявними трудовими і природними ресурсами, а також рівнем урбанізованості території і сформованістю регіональних метрополій.

Однак, наведене вище групування регіонів України за значенням інтегрального індексу надає досить спрощену характеристику конкурентоспроможності економічного потенціалу

та опосередковано враховує диференціацію регіонів за структурними особливостями (тематичними індексами) економічного потенціалу. Для вирішення такого «спрощеного» розуміння мозаїки регіонів за конкурентоспроможністю економічного потенціалу було проведено кластерний аналіз (рис. 1).

Отримані результати проведеного кластерного аналізу допомогли ідентифікувати п'ять кластерів за особливостями конкурентоспроможності економічного потенціалу (рис. 2).

Кластер 1. Кластер складається лише з одного регіону – Київської області. Київська область виокремлюється серед інших областей своїм дуже високим рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу. Даний регіон має високоіндустріальну економічну систему, що знаходиться на перехідній ланці до пост-індустріального економічного розвитку. Конкурентоспроможність економічного потенціалу області має ряд особливостей – конкурентні позиції вона займає за виробничо-фінансовим, трудовим і природно-екологічним потенціалами, потенціалом міжнародної інтеграції та потенціалом соціодемографічного

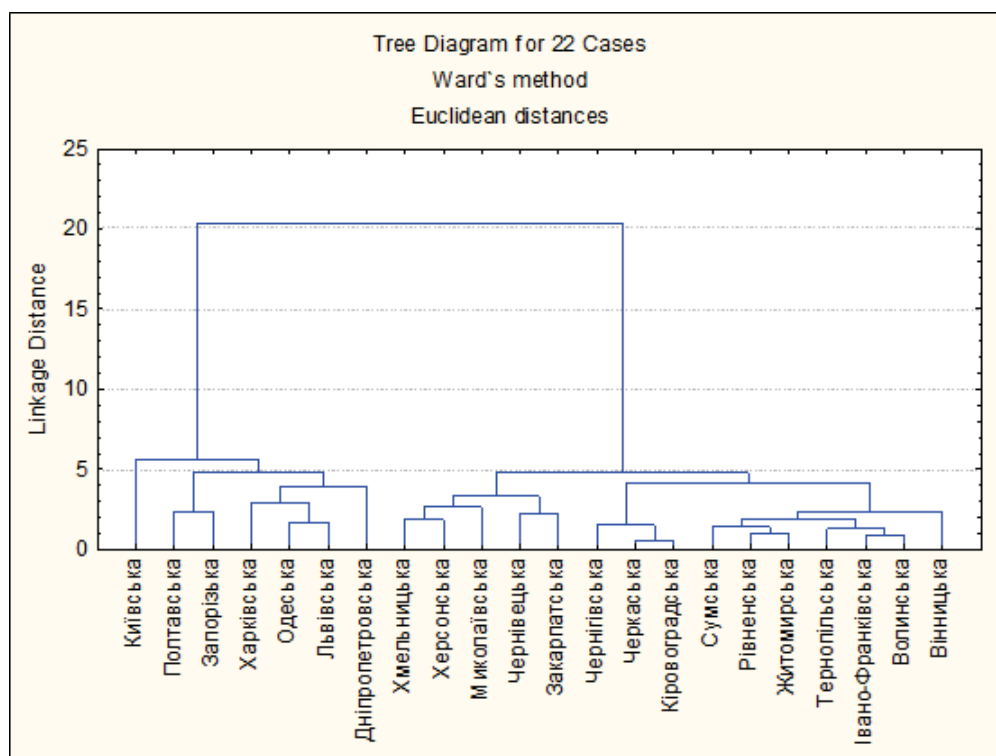

Рис. 1. Ієрархічна дендрограма регіонів України за структурними особливостями конкурентоспроможності економічного потенціалу

розвитку (рис. 2, табл. 3). Позитивний соціально-економічний вплив на конкурентоспроможність Київського регіону створює близькість до столиці (область є сусідом першого порядку для м. Києва), що останнім часом делегує деякі свої функції на прилеглу територію і, як наслідок, диверсифікує економічну систему даного регіону. У найближчому майбутньому, якщо така дифузія буде зберігатись, то це безумовно виведе Київську область на регіональну першість за рівнем конкурентоспроможності наявного економічного потенціалу.

Кластер 2. Охоплює шість регіонів з дуже високим та високим рівнем конкурентоспроможності економічного потенціалу – Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Полтавська, Одеська та Запорізька області (див. рис. 2). Ці регіони очолюють досить потужні як міжрегіональні, так і регіональні метрополії, що позитивно впливає на соціально-економічний

розвиток та якість життя населення прилеглих до них територій. Дані регіони є індустріально розвинутими, що безумовно позначається на їх конкурентоспроможності економічного потенціалу. Характерними конкурентними позиціями для більшості визначених областей є наявність розвинутої базової інфраструктури (окрім Запорізької області), високий виробничо-фінансовий потенціал (особливе місце займають Полтавська, Дніпропетровська та Запорізька області), потужний інноваційний потенціал (посереднє значення лише в Одеській області), достатньо високорозвинутий потенціал соціодемографічного розвитку, та, як наслідок, досить розвинутий трудовий потенціал (найкраща ситуація у Дніпропетровській, Харківській, Одеській та Львівській областях). Виокремлені регіони входять у ТОП-7 за наявним потенціалом міжнародної інтеграції, проте «розплатою» за це є досить

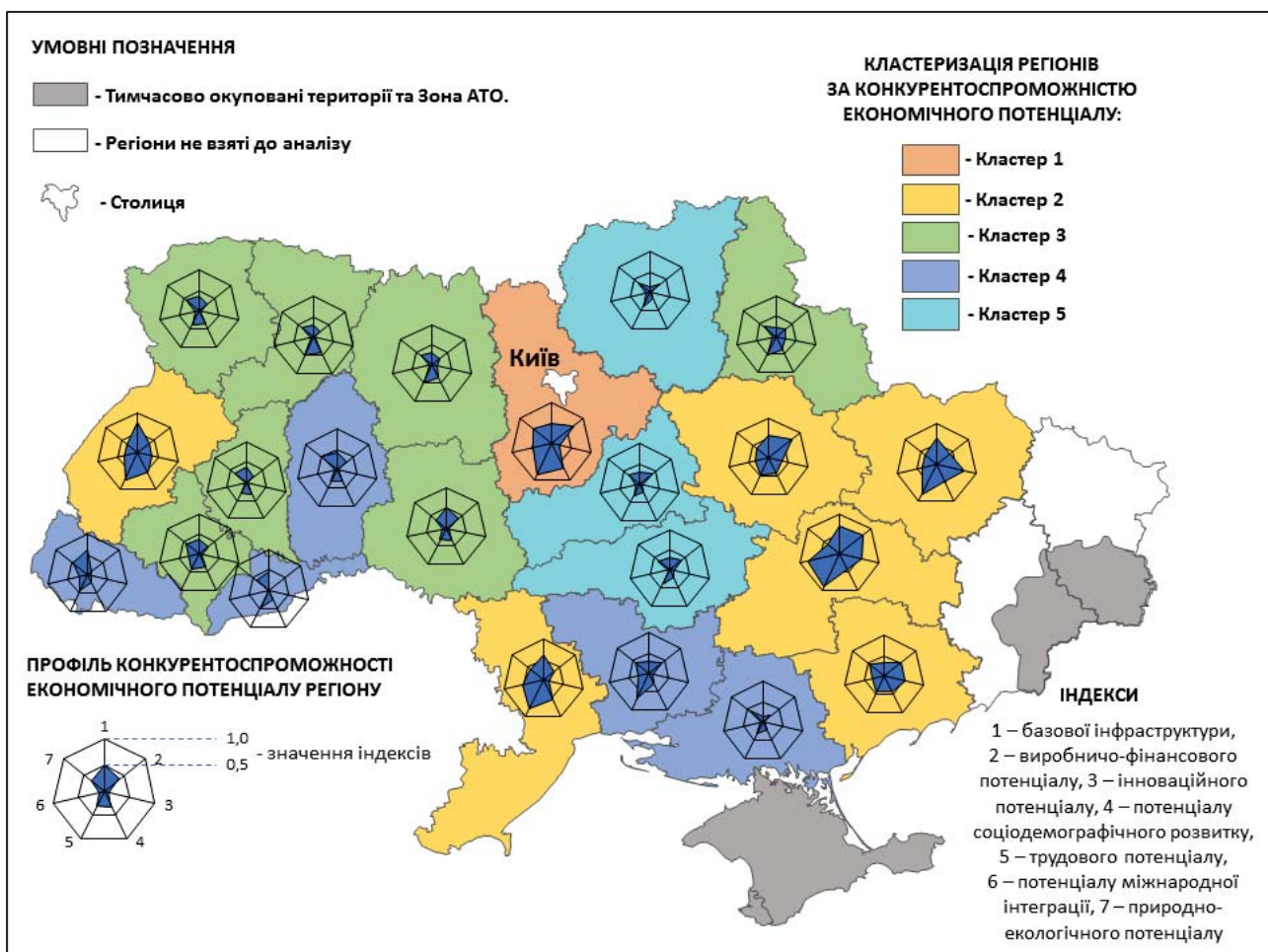

Рис. 2. Кластеризація регіонів України за особливостями конкурентоспроможності наявного економічного потенціалу

посередній та низький природно-екологічний потенціал.

Кластер 3. Об'єднує у собі Івано-Франківську, Сумську, Вінницьку, Житомирську, Волинську, Тернопільську та Рівненську області (див. рис. 2) – це найбільший кластер, що складається з семи регіонів. Левова частка окреслених регіонів мають посередній та нижче середнього рівні розвитку конкурентоспроможності економічного потенціалу. Відмінною рисою даних областей є їх переважно аграрна та аграрно-індустріальна господарська спеціалізація, що безумовно впливає на їх наявний природно-екологічний потенціал, за яким більшість регіонів, окрім Волинської, Рівненської та Івано-Франківської областей, не має конкурентних позицій через екстенсивне та незбалансоване природокористування. До ТОП-10 серед виокремлених регіонів потрапили: 1) за наявністю розвинутої базової інфраструктури та виробничо-фінансовим потенціалом – Вінницька область; 2) за інноваційним потенціалом – Сумська та Житомирська області; 3) за потенціалом соціодемографічного розвитку – Рівненська, Волинська та Сумська області; 4) за трудовим потенціалом – Сумська, Рівненська та Житомирська області; 5) за потенціалом міжнародної інтеграції більш-менш конкурентну позицію займає лише Івано-Франківська область.

Кластер 4. Регіони, що знаходяться у кластері позиціуються як такі, що мають середньо- та низькоіндустріальні економічні системи – Миколаївська, Херсонська, Хмельницька, Закарпатська та Чернівецька області (див. рис. 2). Більшість з них мають низький та дуже низький рівень конкурентоспроможності наявного економічного потенціалу (Хмельницька, Херсонська та Чернівецька області, остання з них є абсолютним аутсайдером за даним показником). Усі ці регіони, окрім можливо Чернівецької області за першою ознакою, об'єднує їх конкурентна позиція за природно-екологічним потенціалом, а також різка неконкурентоспроможність за інноваційним потенціалом та потенціалом соціодемографічного розвитку. Одні із провідних конкурентних позицій займає лише Закарпатська (за наявністю розвинутої базової інфраструктури) та Миколаївська (за виробничо-фінансовим

та трудовим потенціалами) області. Також, варто зазначити Чернівецький регіон, який є абсолютним аутсайдером за потенціалом міжнародної інтеграції, виробничо-фінансовим та інноваційним потенціалами, проте займає більш-менш конкурентну позицію за наявністю розвинутої базової інфраструктури.

Кластер 5. До складу кластеру входить всього три регіони – Черкаська, Кіровоградська та Чернігівська області (див. рис. 2). Об'єднані регіони мають нижче за середній (Черкаська область), низький та дуже низький (Кіровоградська та Чернігівська області) рівні розвитку конкурентоспроможності економічного потенціалу. Їх об'єднує переважно аграрна та аграрно-індустріальна спеціалізація, а також катастрофічно низькоконкурентні позиції: за наявністю розвинутої базової інфраструктури; за потенціалом соціодемографічного розвитку, і, як наслідок, за трудовим потенціалом; за природно-екологічним потенціалом (передостанні позиції). Однак, помітну конкурентну позицію за виробничо-фінансовим потенціалом займає лише Черкаська область (входить до складу ТОП-5 за даною ознакою).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, встановлена під час дослідження диференціація регіонів України за інтегральним індексом конкурентоспроможності економічного потенціалу демонструє, що більшість областей України мають рівень розвитку наявного економічного потенціалу нижче середнього і далі по низхідній. Також, серед регіонів України наявні суттєві диспропорції у конкурентоспроможності економічного потенціалу: регіонами-ядрами економічного потенціалу країни є Дніпропетровська, Київська та Харківська області, що фокусують значну частку конкурентоспроможності економічного потенціалу країни, а регіонами глибокої периферії є Хмельницька, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Рівненська, Чернігівська та Чернівецька області, де спостерігається різка поляризація конкурентоспроможності економічного потенціалу відносно регіонів-ядр. Так, Київський регіон, що входить до когорти регіонів-лідерів за інтегральним індексом конкурентоспроможності економічного потенціалу ($ІЕР=0,528$) у понад 7 разів переважає регіон-аутсайдер за даним показником (Чер-

нівецька область, $IEP=0,074$). Це обумовлено різючими відмінностями у рівні соціально-економічного розвитку та регіональною демографічною ситуацією у розрізі областей, а також рівнем урбанізованості території і сформованістю регіональних метрополій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування: монографія. Київ: Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. 424 с.
2. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В., Швець П.А. та ін. Конкурентоспроможність регіонів України: методологія і практика. Рада по вивченню продуктивних сил України; НАН України. К., 2010. 107 с.
3. Пістун М.Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: ВПЦ – Київський університет, 2010. 286 с.
4. Пилипенко І.О. Механізми формування суспільно-географічних периферій в контексті динамічних концепцій регіонального розвитку. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 162. С. 23-27.
5. Лучник С., Лучик В., Лучик М. Економічний потенціал прикордонних регіонів України. Вісник КНТЕУ економічних та філософських наук. 2016. Вип. 5. С. 70-81.
6. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: монографія. Херсон: Грін Д.С., 2014. 362 с.
7. Пилипенко І.О. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: навчальний посібник. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. 156 с.
8. Пилипенко І.О. Загальна характеристика методів суспільно-географічного аналізу систем типу «центр-периферія». Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. Вип. 17 (2). С. 79-85.
9. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія. К: Прінтсервіс, 2014. 132 с.
10. Мельничук А.Л., Растворова М.О. Особливості прояву місцевого самоусвідомлення в місті Запоріжжя: географічне дослідження. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.И. Вернадського. Серія: Географія. 2011. Т. 24 (63) № 2 Частина 3. С. 163 – 166.
11. Melnychuk A., Gnatiuk, O., Rastvorova M. Use of territorial identity markers in geographical researches. Analele Stiintifice ale Universitatii "Al. I. Cuza" din Iasi. Serie Noua. Geografie; Iasi. Т. 60, 2014. P. 157-184.
12. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку: Наказ №114 Державного Комітету Статистики України від 15.04.2003 року. URL: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm